

ב. שמיעת קול שופר

נוסח ברכת מצוות שופר נראה מפתיע במבט ראשון, שהרי פעולת המצווה היא לכאורה תקיעה אך אנו מברכים על השמיעה. עיון בדיוני הראשונים בנושא פותח פתח להבנת מהות מצוות שופר. בפרק זה נבחן את היסודות ההלכתיים והמחשבתיים הטמונים במצוות שופר לאור נוסח הברכה.

לשמוע קול שופר

הרמב"ם במשנה תורה מדגיש במספר מקומות שעיקר המצווה הוא שמיעת קול השופר ולא התקיעה בו:

הלכות שופר וסוכה ולולב. יש בכללן שלש מצות עשה... (א) לשמוע קול שופר באחד בתשרי. (פתיחה להלכות שופר)

מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר "יום תרועה יהיה לכם"... (הלכות שופר א, א)

עשה המצוה לו ולאחרים כאחד אם היתה מצוה שאינה חובה מברך על העשייה, לפיכך הוא מברך על מצות עירוב, היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות, לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר. (הלכות ברכות יא, יד)

הרמב"ם נשאל בנושא והדגיש שעיקר המצווה הוא השמיעה ולכן נוסח הברכה הוא 'לשמוע קול שופר' ולא 'לתקוע בשופר':

השאלה הכ"ד שאלה מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר?

התשובה ההבדל ביניהם גדול מאד. וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישוב בסוכה וליטול לולב, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן, אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישוב, ולכן נברך לישוב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר. (סימן קמב)

ישנן מספר סוגיות התומכות בגישת הרמב"ם שעיקר המצווה הוא השמיעה, ונזכיר אותן לאור המקומות שהן הובאו להלכה: בהלכות שופר (א, ג) הרמב"ם כותב שהתוקע בשופר

של עבודה זרה, גזול או של עולה יוצא ידי חובת המצווה, הואיל ואין בקול דין גזל או מעילה (לכתחילה אסור לתקוע בשופרות אלו). בהמשך הפרק בהלכה ח הרמב"ם פוסק שהתוקע במערה או לתוך חבית יוצא ידי חובה רק אם הוא שומע את קול השופר ולא קול הברה. לפי שיטת הרמב"ם קיים קשר בין נוסח ברכת המצוות ובין גדרי ופרטי המצווה.

לתקוע בשופר

רבינו תם מציג גישה שונה:

ור"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה.

(רא"ש ראש השנה ד, י)

גישת רבינו תם מופיעה גם במקורות קדומים יותר:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אקב"ו על תקיעת שופר... ובנרבונו ובפרונוצ"א אומ' לשמוע בקול שופר: ובהלכות רב יהודאי מצאתי לתקוע שופר: כללא דמילתא בכל מצוה שעשייתה זו היא גמר מלאכתה מברכינן על... אבל כל מצוה שאינו רוצה לעשות תמיד אלא או פעם אחת או שני פעמים מברכי' על. כמו על מקרא מגילה. על תקיעת שופר. (מחזור ויטרי סימן שמח)

דברי רבינו תם אנו מוצאים את הניסוח שעשייתה היא גמר מצוותה; הנוסח קשור לעשיית המצווה והיא פעולת תקיעה בשופר. מניסוח זה לא ברור האם המחלוקת בין הראשונים נוגעת להבנה שונה של מהות המצווה או שמא מדובר על מחלוקת הנוגעת לדרך קביעת נוסח הברכה.

אפשרות אחת בהסבר המחלוקת נוגעת בשאלה מהו עיקר המצווה ומהותה: לפי רבינו תם עיקר המצווה הוא התקיעה וזו היא עשיית המצווה. לעומתו, הרמב"ם סובר שעיקר המצווה הוא השמיעה. אפשרות זו נראית פחות סבירה לאור הסוגיות התומכות בשיטת הרמב"ם (שופר של עבודה זרה והתוקע במערה), וגם מניסוח הדברים בשיטת רבינו תם התולה את דבריו בפעולה האחרונה ולא בגדר המצווה!

הבנה שנייה בהסבר המחלוקת רואה את השאלה בהקשר של דיני ברכות; האם נוסח הברכה נקבע לפי הפעולה האחרונה שהאדם מבצע או לאור מהות המצווה. לפי גישה זו גם רבינו תם סובר שמהות המצווה היא שמיעת הקול, אך לשיטתו נוסח הברכה נקבע לפי הפעולה האחרונה שהאדם מבצע ולא לאור גדרי המצווה.

1. בדרך זו נראה מדברי רבינו תם בספר הישר סימנים מז-מח בנוגע לברכה על נר שבת ונר חנוכה.

לאור הסבר זה יש לבחון מה המעמד של מעשה התקיעה. נראה שלפי גישה זו תקיעת השופר היא לא רק הכשר מצווה, אלא מעשה מצווה כאשר מהות המצווה היא שמיעת קול השופר².

נראה שיש לבחון הסבר שלישי למחלוקת הראשונים לאור השאלה כיצד השומע יוצא ידי חובת המצווה. הרמב"ם מסביר שהשומע יוצא ידי חובת המצווה הואיל והוא מקיים במעשה השמיעה את מעשה המצווה, שהוא לשמוע קול שופר. הרמב"ם מסביר בתשובה ששמיעת השופר שונה משמיעת המגילה, שם יוצאים ידי חובה על ידי שמיעת הקורא מדין שומע כעונה. במצוות שופר מדובר על מצווה שבגופו ולא יוצאים ידי חובה על ידי הקורא אלא בצורה ישירה במעשה השמיעה. ייתכן ורבינו תם חולק על הרמב"ם בנקודה זו ומבין שיוצאים ידי חובת מצוות שופר מדין שומע כעונה, כפי שמופיע בדברי המרדכי:

הג"ה וכן ראיתי כתוב בשם גדולים דאסור להסיח מתחילת הברכה עד סוף התקיעות של מעומד ע"כ הג"ה... וכן כתב רבינו יואל הלוי שראה מעשה בריגנשפור"ג בפני רבינו אפרים ור"י ברבי מרדכי שאחד בירך ותקע מקצת התקיעות שמיושב ושלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה. ורשב"ט הביא ראייה מתוספתא דמגילה מעשה בר"מ שקרא מגילה מיושב בבית הכנסת של טיבעון ונתנה לאחר ובירך עליה, ופריך עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך? א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא, וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע. וכיון שאם היה משלים הראשון לא היה צריך ברכה הכא נמי השני.

(ראש השנה רמו תשכא)

המרדכי משווה בין קריאת מגילה ותקיעת שופר, בניגוד לדברי הרמב"ם שקבע בתשובה שאין להשוות בין התחומים. ייתכן ולשיטת חכמי אשכנז קיים דמיון בין התחומים והם רואים את מעשה המצווה כשמיעת קול שופר כמו ששומעים מגילה, שם יוצאים ידי חובה על ידי הקורא ובשופר על ידי תוקע.

נראה שישוד ההשוואה בין דין שומע כעונה לדין שומע כתוקע נעוץ בהבנה שמעשה התקיעה הוא תפילה. בפרק א' ראינו את יסוד ההבנה שתקיעת השופר היא מעשה תפילה, ולאור כך שייך לדון בגדרי שומע כתוקע הקשורים לעולם התפילה.

לעומת זאת הרמב"ם מבין שבמצוות שופר יש מעשה אקטיבי של שמיעה. לא מדובר על שמיעה הקשורה למעשה התקיעה אלא לשמיעה העומדת בפני עצמה. הרמב"ם מבדיל בין הלכות יובל שם עיקר המצווה הוא התקיעה ובין הלכות ראש השנה שם עיקר התקיעה הוא השמיעה. מדוע? ייתכן וכאן אנו מוצאים הסבר רביעי למחלוקת הראשונים.

2. ראו בשיעורו של הרב אשר וייס על פרשת כי תבוא- מצוות השופר בתקיעה או בשמיעה. לגבי מצוות בחן קיימת הבחנה בין מעשה המצווה ובין מהות המצווה עסקנו בספרי 'מסיני ועד ימינו' עמודים 12-26.

הרמב"ם סובר שהפעולה האחרונה בקיום המצווה היא לא התקיעה אלא השמיעה. השמיעה היא מעשה אקטיבי של הקשבה לקול השופר העובר בעולם³. השמיעה היא פעולה של הבנה והקשבה לכך שהקב"ה מדבר ומשמיע את קולו בעולם. דווקא ביום זה, יום המלכת הקב"ה למלך ויום הדין, קולו יוצא בעולם ועל האדם מוטלת חובה להקשיב לקול זה⁴. מצוות שמיעת קול שופר יוצרת מציאות של לב שומע כדברי המדרש בתנחומא:

דבר אחר, ה' נתן קולו' זה ראש השנה שבו תקיעת שופר, ל'פני חילו' אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים, 'כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו' זה יום הכפורים שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמים, ומנין אתה אומר שבהללו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שבהן הכתוב מדבר, שכן ישעיה מזהיר את ישראל ואומר להן (ישעיה א') 'רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם' וגו' 'למדו היטב דרשו משפט' וגו' הרי תשובה, ואח"כ 'לכו נא ונוכח' זה יום העשור שהוא יום תוכחה שבו הקב"ה מלבין עונותיהם של ישראל שנאמר 'אם יהיו חטאים כשנים כשלג ילבינו'... (וישלח סימן ב)

ה' נותן את קולו בעולם ועם ישראל צריך להקשיב לקול זה, להיזכר בדברי הנביא ולחזור לנהוג בדרך ה'.

נראה כי מחלוקת הראשונים בנוסח המצווה קשורה לא רק לדיונים בהלכות ברכות אלא נוגעת להבנת מהות המצווה. שיטת הרמב"ם היא שמעשה המצווה הוא שמיעה באופן אקטיבי. אנו נדרשים לשמוע את הקול הקיים בעולם, ואנו עושים זאת על ידי השמעתו בתדר שבו האדם יכול לשמוע בפועל. השמיעה היא לא של הקול הפיזי היוצא אלא שמיעה עמוקה של דבר ה', המלכתו, וזכירת יום הדין וחזרה בתשובה.

בין תקיעה ותקיעה

אחרי הבנת שיטת הרמב"ם, יש מקום להרחיב גם בשיטת רבינו תם. רבינו תם רואה גם במעשה התקיעה חלק משמעותי מהמצווה, דבר הבא לידי ביטוי לפחות בנוסח הברכה. בדברי האחרונים מצאנו גישה הרואה במצוות שופר מהות כפולה כאשר המצווה הוא לא רק השמיעה אלא גם התקיעה⁵. יש מספר סוגיות שעולה מהן שקיימת חשיבות במעשה התקיעה⁶, ומכך ניתן ללמוד שבמצווה זו יש צד של שמיעה וצד של תקיעה.

3. בצורה דומה מצוות האמונה (- ידיעה) של הרמב"ם היא פעולה אקטיבית. ראו בעניין זה בספר המצוות מצוות עשה א ובדברי הרב קאפח בתרגומו לספר המצוות; בהערותיו בתחילת ספר אמונות ודעות לרס"ג בתרגומו; בחלק א פרק נד במורה הנבוכים בהוצאתו.

4. עיקרון זה הוסבר בדברי הרב נחום רבינוביץ במאמרו – 'מה נורא בימים הנוראים', בתוך ספר מאמרים 'בהיותו קרוב', עמודים 204-214.

5. בדרך זו סוברים השאגת אריה (סימן ו') והמנחת חינוך (מצווה תה).

6. צורך בכוונת תוקע ובכוונת שומע (כט, א), והעובדה שתקיעה של חרש, שוטה, קטן ואישה אינה מועילה כדי לצאת ידי חובה (כט, א).

הזכרנו בפסקה הקודמת כי נראה שקיים קשר, לפי שיטת רבינו תם וחכמי אשכנז, בין התקיעה ובין התפילה. רבינו תם רואה משמעות גם במעשה התקיעה שיש בה כעין מעשה תפילה, וניתן להסביר כי המצווה לפי שיטתו היא לדבר בעזרת השופר. האדם נדרש להתפלל בסוג שונה של תפילה, כעין תפילת תענית הקורעת שערי שמים. התפילה בראש השנה מורכבת מהיבטים שונים ואחד מהם הוא תקיעה בשופר, המהווה קיום של תפילה ולכן נעשה כחלק מתפילת מוסף.

תקיעת שופר כתפילה מהווה תפילה טבעית ופשוטה ללא מלבושים וללא קול אדם. תפילה זו מבטאת קשר ראשוני בין בני האדם והקב"ה, וגם מהווה דרך להעלות את התפילות לפניו יתברך:

על ידי השופר נכנסים הדיבורים לפניו יתברך. והענין כי השופר הוא הקול המיוחד לבני ישראל. ולכן אינו בדיבור ממש שהוא בהשתתפות שכל האדם, רק קול פשוט. והוא לרמוז כי כוחן של בני ישראל הוא במתנה מהשם יתברך... והדיבור שיש בטבע נפשות בני ישראל יש לו חן בשמים והוא מעורר רחמים... ראש השנה הוא יום תפלה. והשם יתברך נתן לנו מצות השופר להעלות בו התפלות. לכן יש תקיעה לפניה ולאחריה הוא כמו בג' ראשונות כעבד שמסדר שבחו, ואחרונות כמקבל פרס והולך, ותרועה באמצע שהיא בקשת צרכיו.

הרמב"ם אינו מרחיב את תקיעת השופר לעולם התפילה והוא רואה במצווה זו כעין הקרבת קרבן במקדש⁷. הרמב"ם רואה את שמיעת השופר כקרבן ומצווה בגופו של האדם. יש שליח ציבור שתוקע כמו הכהן שמקריב את הקרבן, אך מהות המצווה נוגעת להיבט הנפשי של האדם. עקרון זה דומה לדברי הנביא ישעיהו ביחס לקורבנות:

לְמָה לִי רֵב זְבַחֵיכֶם? יֹאמֶר ה', שְׁבַעְתִּי עֲלוֹת אֵילִים וְחִלַּב מְרִיאִים, וְדָם פְּרִים וּכְבָשִׁים וְעֲתוּדִים לֹא חִפְצָתִי. כִּי תֵבְאוּ לְרֵאוֹת פָּנָי - מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם, רִמְסֵ חֲצָרַי... וּבְפִרְשֵׁיכֶם פְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינֵי מַכְס, גַּם כִּי תִרְבּוּ תִפְלֵה אֵינְנִי שִׁמְעֵ, יְדִיכֶם דָּמִים מְלֹאוּ. רְחֹצוּ, הִזְכּוּ, הִסִּירוּ רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִנְגֵד עֵינַי, חֲדְלוּ הָרַע. לְמַדּוּ הֵיטֵב, דַּרְשׁוּ מִשְׁפָּט, אֲשֶׁרוּ חֲמוּץ, שְׁפֹטוּ יְתוֹם, רִיבוּ אֶלְמָנָה.

הוא הדין לגבי שמיעת השופר; המעשה אינו מהות המצווה, אלא הפעולה מכוונת כלפי תיקון אישיותו הפנימית של האדם. כפי שבקורבנות העיקר הוא לא המעשה אלא התמורה החלה בנפשו של המביא את הקורבן, הוא הדין לגבי שופר. התוקע משמיע בעולם את קולו של הקב"ה (ולכן הוא שליחו) והוא גם שליח ישראל שמאפשר את קיום המצווה.

7. כפי שעסקנו לעיל בפרק א'.

בין תקיעה לשמיעה

הזכרנו את שיטת האחרונים הרואה במצוות שופר קיום כפול - שמיעה ותקיעה. הרב אליהו בקשי דורון (שו"ת בנין אב ט, כד) קישר את ההבנה של קיום כפול, למטרה כפולה הטמונה במצווה - זיכרון עקדת יצחק והמלכת הקב"ה. הרב בקשי דורון מסביר שעיקר המצווה קשור לברכת מלכויות ומעשה ההמלכה של הקב"ה למלך על העולם על ידי השופר. במקביל לכך, משמשת התקיעה גם כדי להזכיר ביום הדין את עקדת יצחק, ומוסיף הרב:

ונראה ששני הצווים - לתקוע במלכויות כתרועת מלך ביום תרועה, והצווי להזכיר על ידי תרועה את עקדת יצחק כדי שיעלה זכורכם לפני ביום הדין שונים במהותם ובדיניהם. כי התקיעה של מלכויות עיקרה השמיעה ואילו התקיעה של זכרונות עיקרה הוא עצם המעשה התקיעה.

שני צדדים למעשה התקיעה, דבר הבא לידי ביטוי במעשה המצווה ובמהות המצווה. עיקר המצווה הוא השמיעה, אבל יש משמעות גם במעשה התקיעה.

כפי שראינו לגבי מצוות החוצרות (לעיל פרק א') יש צד של תקיעה כהמלכה ובמקביל קיים צד של תקיעה כתפילה ובקשת צרכים. תקיעה בחוצרות המלווה את הקרבת הקרבן באה כדי להדגיש את נוכחות ה' וקבלת עול מלכותו, והתקיעה בחוצרות בזמן של צרה ומלחמה משמשת כתפילה ובקשת רחמים.

בחינה אחת של תקיעת השופר היא כלפי האדם - יום תרועה והמלכה של הקב"ה על העולם. לפי היבט זה העיקר הוא בכך שהאדם שומע את קול ה' המתהלך בעולם, וממליך אותו למלך. בחינה שניה של תקיעה השופר היא כלפי מעלה - האדם מעלה את זכרונו לפני ריבונו של עולם ומזכיר את זכות האבות ועקדת יצחק. בהיבט זה של תקיעת השופר העיקר הוא מעשה המצווה, התקיעה.

חובת הציבור

ראינו לעיל את דברי המרדכי הקושר בין מצוות שופר למצוות מגילה, ורואה במצוות שופר כעין דין של שומע כתוקע. הבנה זו מסבירה כיצד היחיד יוצא ידי חובת המצווה למרות שהוא אינו תוקע בפועל בשופר. ניתן להציע כי היחיד יוצא ידי חובת תקיעה בשופר בדרך שונה לאור הגדרת המצווה כחובת הציבור.

יש דינים בהם החובה אינה מוטלת על היחיד (ובהם האדם יוצא ידי חובה בעזרת חברו), אלא שהחובה הינה כללית ונציג של הציבור מוציא את כולם ידי חובה. בדרך זו מסביר הרב סולובייצ'יק כיצד הזימון מוציא את הרבים ידי חובה:

אם חלות שם רבים לא נאמר בעצם מעשה מצוה, ובמהותה נשאת היא קיום של יחיד וחובת יחיד עצמאית, אז להגשמתה רבים צריכים אנו לדין שומע כעונה, כדי לייחס ולצרף את הקריאה או האמירה על ידי יחיד לכל אחד ואחד, ושכולם יצאו.

בהלכה של שומע כעונה נאמר, שפעולת האחד מצטרפת לאחרים, ונקראת מעשה כל אחד ואחד... ברם, אם החובה היא בעיקרה חובת החבורה אין אנו צריכים להשתמש בדין שומע כעונה... בעובדה עצמה שברכת המזון התקיימה על ידי זה שאחד הזמין את כולם והם נצטרפו לברכה וענו אמן... ברכת המזון אינה חפצא של ברכת יחיד אלא של ברכת רבים...

מעין זה כתב הרמב"ן לגבי תקיעות דמעומד, שאין התקיעות צריכות לחול ביחס לכל אחד מן השומעים. תקנת חכמים הזקיקה רק שבתפלת המוספין בציבור תתקיימה תקיעות על סדר הברכות; ברם עצמה של התקיעה היא פעולת הציבור בכל חלותה... כלומר, כל ההלכה של חילוק ילולי יליל או גנוחי גנח לא נאמרה בתקיעה דמעומד, כיון שכל קיומה אינו אלא קיום ציבור, ודינה כמו תקיעת תעניות דלא קפדינן בה על סוג הקולות. הרי מפורש שאין צורך בתקיעות שניתן ליחסן, מדין שומע כעונה, לכל אחד ואחד. (שיעורים לזכר אבא מרי חלק ב עמודים קב-קג)

הרב סולובייצ'יק מבחין בין תקיעות דמיושב, שהן חובת היחיד, ובין תקיעות מעומד, שהן חובת הציבור. על פי זה, דין שומע כעונה נאמר רק לגבי תקיעות דמיושב, ואילו לגבי התקיעות הנאמרות על סדר התפילה לא שייך דין שומע כעונה אלא הן חובת הציבור. יש להעיר שדברי הרב סולובייצ'יק שייכים רק לשיטת רבינו תם, שאגת אריה ומנחת חינוך. לשיטת הרמב"ם אין צורך להסברים אלו היות והמצווה מתקיימת בשמיעה.

העיקרון שמצוות שופר היא מצוות הציבור עולה בדברי ר' יהונתן מלוניל שהבין שעיקר המצווה הוא התקיעה:

ויחיד שלא תקע, חברו תוקע לו, דהא לא כתוב 'ותקעתם' כדכתיב בלולב 'ולקחתם', שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחר, אלא 'זכרון תרועה' ו'יום תרועה'. לפיכך כיון ששמע התקיעה מחברו- 'יום תרועה' איכא ו'זכרון תרועה' איכא. (ראש השנה לד, ב ד"ה ויחיד)⁸

מדיוק בפסוקים נראה שאין מצווה על היחיד לתקוע, אלא שיתקיים 'יום תרועה'. החובה היא שהיום יהיה בעל אופי של יום תרועה כיום ציבורי וכללי. היחיד יוצא ידי חובת המצווה על ידי שמיעת השופר של הציבור והשתתפותו ביום בעל אופי של תרועה⁹.

הרב אהרון ליכטנשטיין הציע רעיון דומה לגבי הנהגת קדושת המועדים בקיום מצוות היום. על ידי קיום המצווה אנו מוסיפים לקדושת המועד:

8. ראו גם בדברי הרב תמיר גרנות- 'חובה של ציבור', בתוך 'באר מרים, ראש השנה' עמודים 196-194.

9. לגבי חובת הציבור במצוות שופר ראו גם להלן בפרק ד' ובהפניות הנוספות המובאות שם.

על סמך זה יש להציע ששופר אינו רק מצווה שחובתה להיעשות בא' בתשרי, אלא התקיעה בשופר היא המגדירה ומעצבת את היום כיום תרועה... לפי זה גוף מצוות השופר אינו רק נובע מקדושת היום ומתקיים במסגרתו, אלא כלפי לייא, התקיעה בשופר נוסכת קדושתה ביום. ראש השנה שתקעו בו בשופר נתקדש עוד יותר ונתעמקה הגדרתו כיום תקיעה.

לפי עיקרון זה מוסבר כי אין דין של בל תוסיף בתקיעות שופר, כפי שבלולב מנהג אנשי ירושלים היה להסתובב עם הלולב בידיהם במשך כל היום. בדרך דומה, מנהג הגר"א שיש קיום מצוות אכילת מצה כל שבעה למרות שהחיוב הוא רק ביום הראשון. ראיית מצוות שופר כחובת הציבור ממשיכה את ההבנה כי התקיעה עומדת במקום קורבן, ומקבילה לעבודת ה' הציבורית במקדש.

אחרית דבר

נוסח ברכת מצוות שופר מהווה פתח לעיון בשאלת מהות המצווה והיסודות המחשבתיים המסתתרים בה. ראינו כי הרמב"ם רואה במצווה פתח להקשבה לדבר ה' המסתובב בעולם וקורא לנו לקבל את מלכותו ולשפר את דרכנו. הרמב"ם רואה בפעולת השמיעה מעשה אקטיבי של הקשבה וזו החובה המוטלת עלינו ביום זה. שמיעת קול השופר בתפילה מקבילה לקול השופר שתוקעים בזמן הקרבת הקורבנות המזכיר לאדם לפני מי הוא עומד ומה מטרת הקורבן. המטרה אינה טמונה בפעולה הפיסית אלא בהשפעתה על דרכו ומעשיו של האדם.

מנגד יש שראו במעשה התקיעה חלק מהמצווה. התקיעה היא השמעת קול של תפילה פשוטה וטבעית הקורעת שערי רקיע ומעלה את תפילתנו מעלה. הקיום של התקיעה נעשה על ידי בעל התוקע אך הוא מוציא את הרבים מדין שומע כתוקע כדיני תפילה. יתכן שהיחיד יוצא ידי חובה כחלק מהציבור, כי החובה אינה מוטלת עליו בדווקא, אלא על הציבור, כיום תרועה ציבורי. על פי גישה זו, העובדה שהיחיד אינו תוקע אינה פוגמת בקיום המצווה.

אפשרות שלישית סוברת שקיימים שני צדדים במצווה - שמיעה ותקיעה. כל בחינה רומזת למטרה אחרת של התקיעה: הזכרת עקידת יצחק כתקיעה מלמטה למעלה, ושמיעת המלכתו של הקב"ה בעולם כשמיעת הקול היוצא ממרום ואנו שומעים אותו בעולמנו.

